

УДК 330.322

Сас Н. М., Дегтярьова О. Г.

РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ДОСВІД ТА ПРАКТИКА ДЛЯ УКРАЇНИ

Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні є важливою складовою системи управління економікою та інструментом реалізації інвестиційної політики держави. Головною його метою є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України. Також державне управління інвестиційною діяльністю можна визначити як підзаконну, юридично-владну виконавчу та розпорядчу діяльність відповідних органів виконавчої влади зі здійснення покладених на них функцій управління, необхідних у процесі управління економічним розвитком країни. Інвестиційна діяльність як у державі, так і в її регіонах є одним з основних напрямків розширення та відтворення основних фондів і виробничих потужностей господарства на базі науково-технічного прогресу, що уможливорює регулювання розвитку економіки, істотне підвищення її ефективності, а також на цій основі вирішення соціальних проблем (будівництво житла, об'єктів соціально-побутового призначення, комунального господарства тощо) [1].

Використання Україною реального позитивного досвіду регулювання інвестиційної сфери, накопиченого в провідних країнах, необхідно з огляду на те, що інвестиційна ситуація в країні характеризується як перебуванням економіки в кризовій ситуації, так і більшою потребою в додатковому фінансуванні.

Зазначимо, що у світовій практиці за рівнем і формам підтримки інвестиційної діяльності з боку держави прийнято виділяти: державні стратегії активного втручання; децентралізованого регулювання; змішані. При цьому використовуються специфічні методи державного забезпечення інвестиційної діяльності: методи створення інвестиційного клімату, а також методи стимулювання попиту і пропозиції на інвестиції [1].

Різноманітні питання регулювання інвестиційних процесів різними розвинутими країнами є на сьогодні вкрай актуальними, так як кожна країна, що знаходиться на етапі розвитку, намагається перейняти уже існуючий досвід. Вивченню іноземного досвіду роботи таких економістів як В. В. Рудько-Силиванов [2], М. Е. Василенко [3], Л. В. Донцова [4], С. А. Сокуров [5] та ін.

Україна вже багато років застосовує накопичений розвинутими країнами досвід інвестиційної діяльності, змінює тактику та стратегію управління інвестиційними процесами, проводить активну політику залучення капіталу в країну, проте, так і не змогла виробити ефективні державні регулятори. Свідченням цього є відсутність ефективних стимулюючих важелів для встановлення міжнародного співробітництва, не дивлячись на те, що країна багата ресурсами, які є необхідними сьогодні для багатьох країн. Безліч проблем зустрічається і в інвестиційному законодавстві. Тому можна стверджувати, що навіть високо оцінюючи вклад науковців у дослідження даної теми, варто відзначити, що на сьогодні все ж не вирішено ряд завдань.

Метою статті є визначення важелів впливу держави на інвестиційні процеси в державі.

Держава здійснює управління інвестиційною діяльністю шляхом реалізації інвестиційної політики, котра базується на законодавчих, нормативних актах й заходах, сприяючих створенню позитивного інвестиційного клімату у країні. Інвестиційна діяльність являє собою сукупність практичних дій юридичних осіб, держави та громадян щодо реалізації інвестицій. Під інвестиційним кліматом розуміється сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, організаційно-правових, природних факторів, властивих тій чи іншій країні, регіону, який визначає вибір інвесторів відносно місця, часу і форми вкладення коштів. Інвестиційний клімат складається під впливом незалежних від конкретного підприємства процесів і суттєво впливає на інвестиційну поведінку [1].

Хоча застосування в Україні інвестиційної практики ще не склалася належним чином, сучасна модель української економіки передбачає постійну взаємодію вітчизняних господарюючих суб'єктів з інвесторами, перш за все, високорозвинених зарубіжних країн [2]. Найцікавішими в питаннях регулювання інвестиційної діяльності є досвід Великобританії, Німеччини і Франції, Японії та США. Це п'ять країн, економічні стратегії розвитку яких, могли б в даний час послужити наочним прикладом для української держави.

Якщо в післявоєнні роки інвестиційна діяльність в країнах Західної Європи характеризувалася високим рівнем макроекономічного і чисто адміністративного урядового втручання в інвестиційний процес, що було характерно для Франції, Італії, Іспанії, скандинавських країн і частково Великобританії (особливо в 50–60-і рр.), то до початку 80-х рр. роль держави в регулюванні інвестиційної політики тут сильно змінилася. Франція і Великобританія провели широку денаціоналізацію державної власності, так як виявилися суттєві слабкості прямого державного управління галузями, що особливо проявилось в умовах енергетичної кризи початку 70-х рр. і подальшого загострення конкурентної боротьби. Політика денаціоналізації отримала назву дерегулювання і в тій чи іншій мірі торкнулася більшості країн з розвинутою ринковою економікою. З другої половини 70-х рр. у Великобританії відбулося значне згортання втручання держави в інвестиційні процеси. Дана політика повинна була стимулювати рух капіталів, праці та товарів на ринку, можливостей розширення ресурсної бази, посилення капіталонакопичення за рахунок зниження податків на прибуток і доходи фізичних осіб, активізації позичкового капіталу в сфері капіталонакопичення, в тому числі шляхом розвитку мережі додаткових кредитно-фінансових установ, вторинного і третинного ринків цінних паперів.

Значне скорочення державного впливу на господарські процеси сталося в ті ж роки в ФРН, зокрема, шляхом стимулювання інвестиційної активності підприємницького сектора через податкові та кредитні пільги. Частка державних інвестицій у загальному обсязі капітальних вкладень була скорочена до 25 % (вкладення в енергетику, комунальне господарство, транспорт, освіта, охорона здоров'я). На початку 90-х років частка адміністративно прийнятих інвестиційних рішень оцінюється в ФРН всього на рівні 12 % від загального обсягу капіталовкладень [3].

Роль держави в прийнятті інвестиційних рішень в США істотно відрізняється від японської або навіть західноєвропейської практики. Суто адміністративні рішення приймалися тут у цій сфері лише в роки першої та другої світових воїн або ж у сфері військових інвестицій в роки холодної війни [4].

Американська господарська практика в галузі регулювання та управління інвестиціями більшою мірою орієнтована на реалізацію принципів економічної свободи та економічного лібералізму, ніж на серйозне пряме втручання в економічний процес, яке традиційно розглядається як їх неприпустиме обмеження [5]. Тому роль держави в прийнятті інвестиційних рішень в США також традиційно пов'язується з розробкою та здійсненням державних інвестиційних програм, здійснюваних урядовими агентствами чи державними корпораціями (в галузі оборони, космосу, пошуку нових джерел енергії), будівництва об'єктів матеріальної інфраструктури (автострад, доріг, мостів, очисних споруд), а також для виконання великих регіональних інвестиційних програм. Тому для цих цілей в 1987 році в Америці створили організацію сприяння світовому розвитку промисловості UNIDO [6]. UNIDO (United Nations Industrial Development Organization) – спеціалізована установа ООН, метою якої є сприяння промислового розвитку країн, що розвиваються [7]. Вона мобілізує знання, досвід, інформацію і технології, сприяючи в той же час виробничій зайнятості, розвитку конкурентоздатної економіки і забезпеченню екологічної стабільності.

Україна стала членом UNIDO в 1995 році після укладення між урядом України і Організацією Об'єднаних Націй по промислового розвитку Угоди про співпрацю у сфері промислового розвитку. Міжнародна місія UNIDO розглянула Запорізьку область в якості майданчика для реалізації пілотного проекту із створення автомобільного кластера в Україні [7].

За повідомленням асоціації, в числі переваг Запорізького регіону експерти UNIDO виділили наявність кваліфікованих фахівців, високу концентрацію промислових підприємств, суміжних з автопромом галузей і розвинену інфраструктуру. Головна мета проекту – посилення позицій дрібних і середніх постачальників автомобільних компонентів для того, щоб вони могли відповідати вимогам виробників транспортних засобів, як вітчизняних, так і зарубіжних. Підвищення конкурентоспроможності виробництва і кваліфікації трудових ресурсів, зайнятих в автопромі, створить перспективу інтеграції місцевих виробників в глобальні мережі постачань для багатонаціональних компаній. Проте навіть такі позитивні фактори не дали очікуваного ефекту. Станом на 14.02.2015р. міжнародне рейтингове агентство FitchRatings знизило довгостроковий рейтинг дефолту емітента (РДЭ) України в іноземній валюті і рейтинг її єврооблігацій до «СС» з «ССС» [8].

Агентство повідомляє, що одночасно воно підтвердило РДЕ України в національній валюті і рейтинг її гривневих облігацій на рівні «ССС», а також короткостроковий РДЕ в іноземній валюті на рівні «С».

Fitch відзначає, що нова програма з МВФ, про яку було оголошено 12.02.2015р., допоможе закрити дефіцит фінансування України, але пов'язана з нею реструктуризація боргу перед приватними кредиторами видається більш вірогідною.

На думку агентства, суверенна кредитоспроможність погіршилася. Згідно з розрахунками Fitch, консолідований дефіцит бюджету, що включає збитки НАК«Нафтогаз України», досяг 13 % ВВП в 2014 році, а прямий і гарантований держборг зріс до 72 % ВВП. «Конфлікт і економічна слабкість призвели до більшої потреби у додатковому фінансуванні у порівнянні з тим, що було передбачено в програмі МВФ для України в квітні 2014 року», – констатує агентство.

Ситуація в країні також серйозно позначилися на економіці, привівши до падіння ВВП на 7,5 % в минулому році. За прогнозами експертів агентства, в нинішньому році економіка країни знизиться ще на 5 %, а її зростання відновиться лише в 2016 році і складе всього 1 % [8].

Fitch прогнозує, що середньорічна інфляція в нинішньому році збільшиться до 26 % з 12,2 % роком раніше, а в наступному році сповільниться до 12 %.

За оцінками агентства, дефіцит поточного рахунку скоротився з 9,1 % ВВП в 2013 році до 4,1 % ВВП в 2014 році і буде падати далі в 2015 році.

Тому, зважаючи на описану вище ситуацію, державі слід негайно використовувати важелі впливу на інвестиційні процеси, опираючись на досвід розвинутих країн. Такими важелями є податкова та амортизаційна політика, податкові пільги, зокрема так званий інвестиційний кредит.

По суті справи, політика оподаткування прибутку, амортизаційна політика та різні форми податкового кредиту та субсидій, а також політика оподаткування доходів фізичних осіб в розвинутій ринковій економіці - найголовніші методи регулювання капіталовкладень і капіталонакопичення, особливо у періоди депресій і криз.

Основними податковими пільгами повинні стати: податковий кредит – частина вартості нового обладнання вираховується з податку на прибуток при його придбанні з наступною повною компенсацією відрахування протягом строку служби цього обладнання; податкові знижки - вирахування з податку на прибуток з подальшим зменшенням суми амортизації, яку відносять на витрати протягом строку служби активів, що перебувають на контролі у податкових органах; податкові субсидії – прямі відрахування з податкових виплат або податкової бази при подальшому звичайному списання вартості обладнання.

Такі пільги повинні варіюватися стосовно до специфіки місцевих умов, що визначають необхідність вишукування коштів для розвитку інфраструктури, здійснення програм розвитку, в особливості депресивних районів, створення робочих місць, розвитку освіти, охорони здоров'я, залучення або, навпаки, розосередження капіталу і т. д.

До основних пільг такого роду слід також віднести звільнення від податків на строк до 10 років для фірм, які зареєстровані та діють в депресивних районах, що в сучасних умовах характерно для південно-східної частини України.

В якості регулюючого інструменту в розвинених країнах виступає також державне інвестиційне замовлення.

Головними об'єктами регулювання в країнах з розвинутою ринковою економікою є механізми:

- прийняття конкретних інвестиційних рішень;
- вироблення пріоритетів капіталовкладень;
- переливання капіталу з менш ефективних в більш ефективні і передові галузі.

Найважливішою особливістю капіталонакопичення в розвинутих країнах є те, що прийняття і реалізація інвестиційних рішень здійснюються на позабюджетній (приватній) і поворотній основі, що пов'язано з суворою відповідальністю за ефективність їх реалізації і витрат на всіх рівнях.

ВИСНОВКИ

Отже, з викладеного в статті матеріалу бачимо, що Україні слід перейняти певний досвід високорозвинених країн, але слідом за цим виникає необхідність вирішення наступних завдань:

- відновлення привабливості вкладень в реальний сектор економіки (основний капітал); для вирішення цієї задачі необхідно довести інфляцію до рівня 5–10 % на рік;
- створення та розвиток національної інвестиційної бази у вигляді системи державних і приватних корпорацій і фондів для фінансування програм відновлення економіки;
- надання податкових пільг: податкового кредиту, податкових знижок, податкових субсидій, зниження податків на прибуток і доходи фізичних осіб;
- кредитні пільги: активізації позичкового капіталу в сфері капіталонакопичення, в тому числі шляхом розвитку мережі додаткових кредитно-фінансових установ, вторинного і третинного ринків цінних паперів;
- в умовах сучасного стану національної економіки роль держави в сфері інвестиційної діяльності повинна залишатися визначальною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кравчун О. С. Механізми державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні / О. С. Кравчун // *Теорія та практика державного управління*, 2012. – Вип. 3 (38). – С. 323–332.
2. Рудько-Силиванов В. В. Практические аспекты инвестирования в модернизацию производственных фондов / В. В. Рудько-Силиванов // *Деньги и кредит*, 2008. – № 8.
3. Зарубежный опыт организации воспроизводственных процессов в материальном производстве [Електронний ресурс] / М. Е. Василенко // *Проблемы современной экономики*. – 2010. – № 2 (34) – Режим доступу : <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=3081>.
4. Донцова Л. В. Система регулирования инвестиционных процессов в развитых странах [Електронний ресурс] / Л. В. Донцова // *Менеджмент*. – 1999. – Режим доступу : <http://www.cfin.ru/press/management/1999-4/08.shtml>.
5. Сокуров С. А. Инвестиционная модель зарубежных стран: возможность правопреемственности для России / С. А. Сокуров // *Бизнес в законе* 2011. – № 6 – С. 103–105.
6. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO). – [Електронний ресурс] // *Економіка*. – Режим доступу : <http://www.unido.org/index.php?id=1001523>.
7. UNIDO рассмотрит Запорожскую область для реализации пилотного проекта создания автокластера в Украине. – [Електронний ресурс] // *Економіка*. – Режим доступу : <http://interfax.com.ua/news/economic/150714.html>
8. Fitch понизило рейтинг Украины в инвалюте до «СС» – [Електронний ресурс] // *Економіка*. – Режим доступу : <http://interfax.com.ua/news/economic/250581.html>.